

Hrvatska filozofija i znanost: jučer, danas, sutra 2

Izdavač:
Institut za filozofiju

Za izdavača:
Filip Grgić

ISBN 978-953-7137-44-1

Prijelom:
Marin Martinić Jerčić

Tisak:
Grafomark d.o.o.

Naklada:
100 primjeraka

Hrvatska filozofija i znanost: jučer, danas, sutra 2

Znanstveni skup projekta *Hrvatska filozofija i znanost u europskom kontekstu između 12. i 20. stoljeća (Croatian Philosophy and Science in the European Context between the 12th and 20th Century)*

19. – 20. svibnja 2016.

 Institut za
filozofiju

Zagreb, 2016.

Sadržaj

Organizacijski odbor	6
Program	7
Sažeci izlaganja	13
Adresar izlagača	29

Znanstveni skup organizira se u okviru projekta *Hrvatska filozofija
i znanost u europskom kontekstu između 12. i 20. stoljeća*
koji financira Hrvatska zaklada za znanost

Organizacijski odbor:

dr. sc. Erna Banić-Pajnić

dr. sc. Pavo Barišić

dr. sc. Bruno Ćurko

Vanja Flegar, prof.

dr. sc. Mihaela Girardi-Karšulin

dr. sc. Željka Metesi Deronjić

dr. sc. Snježana Paušek-Baždar

akademik Nenad Trinajstić

Hrvatska filozofija i znanost: jučer, danas, sutra 2
Program

ČETVRTAK, 19. SVIBNJA 2016.

9:15–9:30 Otvaranje skupa i pozdravne riječi

Predsjedava: Pavo Barišić

9:30–9:50 IVICA MARTINOVIĆ (Dubrovnik), *Amor naturalis* u dubrovačkom tumačenju Jurja Dragišića

9:50–10:10 NATALI HRBUD (Zagreb), Juraj Dragišić i kršćanski pisci u *De natura angelica*

10:10–10:30 ALOJZ JEMBRIH (Zagreb), Franjo Marković i njegov studij filozofije u Beču

10:30–10:50 *Rasprava*

10:50–11:20 *Pauza*

Predsjedava: Mihaela Girardi-Karšulin

11:20–11:40 ERNA BANIĆ-PAJNIĆ (Zagreb), Tumačenje *Timeja*: o nebu, nižim božanstvima i nebeskim duhovima (Kalcidije i Herman Dalmatin)

11:40–12:00 MIHAELA GIRARDI-KARŠULIN (Zagreb), Antun Medo: aristotelovac – samouk šesnaestog stoljeća

12:00–12:20 SNJEŽANA PAUŠEK-BAŽDAR (Zagreb), Alkemijski pokusi Barbare Celjske iz pera Basiliusa Valentinusa

12:20–12:40 *Rasprava*

Predsjedava: Snježana Paušek-Baždar

15:30–15:50 VANJA FLEGAR (Zagreb), Promjene u tumačenju kometa Andrije Dudića nakon objave njegova djela *De cometarum significatione commentariolus* 1579. godine

15:50–16:10 LJERKA SCHIFFLER (Zagreb), Iz tradicije hrvatske filozofijsko-estetičke misli: Miho Monaldi

16:10–16:30 *Rasprava*

16:30–17:00 *Pauza*

Predsjedava: Vanja Flegar

17:00–17:20 ŽELJKA METESI DERONJIĆ (Zagreb), Frane Petrić o svetom pjesništvu

17:20–17:40 BRUNO ĆURKO, MATIJA MATO ŠKERBIĆ (Zadar, Zagreb / Varaždin), Samostan Reda kapucina u Varaždinu kao mjesto studija filozofije unutar *Štajerske kapucinske provincije (Provinciae Styriae)* između 1705. i 1783.

17:40–18:10 *Rasprava*

PETAK, 20. SVIBNJA 2016.

Predsjedava: Erna Banić-Pajnić

9:30–9:50 HEDA FESTINI (Rijeka), Kazimir Bedeković (1727–1782) o determinizmu i indeterminizmu

9:50–10:10 NENAD VERTOVŠEK (Zadar), Integritet i sloboda ljudskog bića kod Vuk-Pavlovića i refleksije na prirodnog čovjeka J. J. Rousseaua

10:10–10:30 PAVO BARIŠIĆ (Zagreb), Filozofijska antropologija u Hrvatskoj

10:30–10:50 ANA VRANEŠA, PETRA KORAC, BERNARDINA PETROVIĆ, MIRJANA PAVLICA (Zagreb), Leksikološke i leksikografske aporije hrvatskoga vokabulara molekularne i stanične biologije

10:50–11:10 *Rasprava*

11:10–11:30 *Pauza*

Predsjedava: Željka Metesi Deronjić

11:30–11:50 DUBRAVKA IVŠIĆ, TRPIMIR IVŠIĆ (Zagreb), Hrvatski nazivi kemijskih elemenata kod Franje Račkoga

11:50–12:10 IVAN RELJIĆ (Zagreb), Oživljavanje znanstvene baštine korištenjem novih tehnologija – primjer vjetrenjače Fausta Vrančića

12:10–12:30 DENIS KARANUŠIĆ (Šibenik), Stayev opis Descartesove teorije kretanja

12:30–13:00 *Rasprava*

Zatvaranje skupa

Hrvatska filozofija i znanost: jučer, danas, sutra 2
Sažeci izlaganja

ERNA BANIĆ-PAJNIĆ
Institut za filozofiju, Zagreb

Tumačenje *Timeja*: o nebu, nižim božanstvima i nebeskim duhovima (Kalcidije i Herman Dalmatin)

Platon u *Timeju* kozmos drži »svetištem vječnih bogova« (*agalma ton aidion theon*; 37d). Osim o demijurgu, govori on i o drugim bogovima koje naziva djecom (*paides*; 43a) i kojima prepušta rađanje smrtnih bića (41b–41e). Naziva ih i mladim bogovima (42d). Ti su bogovi postali, ali su nepropadljivi. To su vidljivi bogovi. Većina tumača Platonova mitskog kazivanja iz *Timeja* drži da se to odnosi na zvjezdana božanstva. Osim vidljivih, Platon međutim spominje i neka druga nevidljiva božanstva koja imenuje demonima (*daimones*; 40d–e). No što su uistinu prema Platonu ta »niža« božanstva? Odgovor na to pitanje tražili su mnogi tumači njegove filozofije, pa i Kalcidije.

Poznato je da se Herman Dalmatin u kozmologiji izloženoj u spisu *De essentiis* u velikoj mjeri oslanjao na Kalcidijev prijevod i komentar *Timeja*. On međutim, govoreći o nebu kao drugotnom uzroku, onom *srednjem* u kozmičkoj hijerarhiji, razvija jedno izrazito astrologijsko tumačenje neba i nebeskih bogova / duhova. U tome se najčešće prepoznaje utjecaj arapskih pisaca i Ptolemeja, čija je djela Herman upoznao zahvaljujući arapskim prijevodima (neka je od njih i sam preveo na latinski).

Analizom Kalcidijeva tumačenja mjesta iz *Timeja* od 37d do 43a, dakle dijela u kojem Platon na nekoliko mjesta spominje druge bogove, a potom i Hermanova izlaganja o nebu i nebeskim duhovima, u ovom izlaganju nastojimo pokazati da to Hermanovo isticanje značenja astrologije nije nužno tumačiti *isključivo* utjecajem arapskih pisaca, s obzirom na to da već u djelima kasnijih Platonovih tumača poput Kalcidija nalazimo elemente jedne astrološke interpretacije *Timeja*, koji su Hermanu mogli poslužiti kao podstrek pri preuzimanju astrologije izložene u djelima arapskih autora.

PAVO BARIŠIĆ
Institut za filozofiju, Zagreb
Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu

Filozofijska antropologija u Hrvatskoj

Razvoj istraživanja iz područja filozofijske antropologije dobio je u Hrvatskoj znatan poticaj utjecajem njezina obnovitelja Maxa Schelera već od tridesetih

godina u promišljanjima Pavla Vuk-Pavlovića i Vladimira Filipovića. Posve drugačiju koncepciju antropologije pod utjecajem psihologističkih teza zastupali su Albert Bazala i Vladimir Dvornikovića. Schelerovu filozofiju tematizirali su u kasnijim istraživanjima osobito Branka Brujić, Milan Galović i Mihaela Girardi-Karšulin. Antropološki probleme od devedesetih godina sustavno obrađuje Hotimir Burger. Socio-kulturnu antropologiju razvio je u svojim radovima Nikola Skledar. Od osamdesetih godina počinje se u okviru antropoloških i socijalnofilozofskih istraživanja poglavito tematizirati razmatranje rodni studija i ženskoga pisma. Za autore koji su se bavili socijalnom filozofijom najatraktivnija je istraživačka tema bila fenomen religije. Posebno je pitanje filozofijska antropologija u okviru marksističke i neoskolastičke filozofije. U sintetičkom prerezu razvoja filozofije u Hrvatskoj tijekom 20. st. u predavanju će se tematizirati uvidi i postavke sljedećih autora: Alberta Bazale, Vladimira Pavla Vuk-Pavlovića, Vladimira Filipovića, Blaženke Despot, Vjekoslava Mikecina, Branke Brujić, Esada Čimića, Zvonka Posavca, Nikole Skledara, Milana Galovića, Hotimira Burgera, Mislava Kukoča i Darka Polška.

BRUNO ĆURKO

Zadar

MATIJA MATO ŠKERBIĆ

*Elektrostrojarska škola Varaždin, Glazbena škola u Varaždinu,
Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja Zagreb*

**Samostan Reda kapucina u Varaždinu kao mjesto
studija filozofije unutar Štajerske kapucinske
provincije (*Provinciae Styriae*)
između 1705. i 1783.**

Unutar vremenskog okvira koji započinje osnutkom i izgradnjom samostana *Reda kapucina franjevačke male braće (OFM Cap)* u Varaždinu 1705, a završava izdvajanjem *Hrvatske kapucinske provincije* iz okvira Štajerske kapucinske provincije (*Provinciae Styriae*) 1783, nakana autora jest istražiti kada je samostan bio sjedište, na razini provincije organiziranog studija filozofije (i teologije), s kojim profesorima (*lector*) te utvrditi je li među njima bilo hrvatskih.

Autori se s jedne strane referiraju na *Generalni plan studija (Ratio Studiorum)* donesen 1575, prema kojem svaka kapucinska provincija mora imati organiziran svoj zaseban sedmogodišnji studij filozofije (3 godine) i teologije (4 godine), baziran na »teološkim i duhovnim temeljima sv. Bonaventure, Duns Scota i ostalih franjevačkih učitelja.« S druge strane, pozivaju se na *Konstitucije reda franjevačke male braće kapucina (Constitutiones, ordinis fratrum minorum Capuccinorum)* iz 1643, gdje se u 14. poglavlju naslovljenom *Studiorum* donose precizna uputstva za ustroj i provođenje studija. U smislu upute »neka budu u nekim mjestima organizirani studiji svetih znanosti«, samostan u Varaždinu u nekoliko je navrata bio određen kao jedno od filozofskih (i teoloških) učilišta.

Naposljetku, autori koriste zapisnike odluka *Kongregacija (Congregatio)* i *Kapitula (Capitulum)* Štajerske kapucinske provincije (*Provinciae Styriae*), u nastojanju rekonstrukcije preciznih vremenskih perioda u kojima je varaždinski samostan bio filozofsko učilište za kapucinske redovnike.

HEDA FESTINI

Rijeka

Kazimir Bedeković (1727–1782) o determinizmu i indeterminizmu

Od osnovnih načela determinizma (17. – 19. st.) izvjesnost ostaje kao metodološko pravilo istraživanja, a povezivanje uzroka i posljedice ostaje jedini podsjetnik na načelo uzroka. Indeterminizam (20. st.) je otkrio polje istraživanja kao mnogostrukost mogućnosti u čijim se uvjetima vjerojatnosti kreću znanosti od najveće strogosti (matematika), manje strogosti (fizika) do najmanje strogosti (povijest). Bedekovićev spis *Exercitatio philosophica in Primam Newtoni regulam* (1758) potpuno očito otkriva prisustvo oba ta zahtjeva, što pokazuje veliku relevantnost njegova shvaćanja znanosti i za naše doba. Osim toga, ne treba zanemariti u njegovom stavu i prisustvo dvaju galilejevskih vidova metodologije znanosti – iskustvo prije i poslije dokazivanja.

VANJA FLEGAR

*Zavod za povijest i filozofiju znanosti HAZU u Zagrebu,
Odsjek za povijest prirodnih i matematičkih znanosti*

Promjene u tumačenju kometa Andrije Dudića
nakon objave njegova djela *De cometarum
significatione commentariolus*
1579. godine

Andrija Dudić u svom spisu *De cometarum significatione commentariolus* iznosi svoje stavove i razumijevanje pojave kometa iz 1577. godine. Dudić u toj raspravi pokušava odgovoriti na pitanje o prirodi kometa te na pitanje o uzročno – posljedičnim vezama pojave kometa i događaja na Zemlji.

Kroz Dudićevu korespondenciju i nakon objave ovog djela možemo pratiti razvoj Dudićevih stavova vezanih uz ranije navedena pitanja, najviše kroz prepisku sa Tadeášom Hájekom, praškim astronomom.

U radu će se istražiti do kojih promjena dolazi u Dudićevim stavovima.

MIHAELA GIRARDI-KARŠULIN

Zagreb

Antun Medo: aristotelovac – samouk
šesnaestog stoljeća

Antun Medo ostavio je mali opus – samo tri komentara. Svi komentari vezani su uz pitanja Aristotelove filozofije. To je komentar *Metafizike* Λ , komentar *Metafizike* Z i *Prijekori Porfirijevim Predikabilijama*. U sva tri komentara trudi se Medo istražiti pitanja vezana uz te tekstove i doprijeti do izvornog Aristotelova učenja. Osnovna je Medina želja suprotstaviti se ‘zajedničkom načinu tumačenja Aristotela’ (*communis modus philosophandi*). Iako se čini neproblematičnim što Medo podrazumijeva pod *communis modus philosophandi* koji se osim toga poučava u školama – pri pobilježem razmatranju vidi se da nije sasvim jasno. U referatu se želi sagledati kome se Medo suprotstavlja i kakvu interpretaciju sam nudi.

NATALI HRBUD

Filozofski fakultet Družbe Isusove, Zagreb

Juraj Dragišić i kršćanski pisci u *De natura angelica*

U dijalogu *De natura angelica*, objavljenom 1499. u Firenci, Juraj Dragišić se služi različitim filozofskim i teološkim izvorima. Hrvatski znanstvenici u svojim radovima spominju te izvore (Martinović, Banić-Pajnić, Čurko i dr.). Izlaganje ima namjeru veću pozornost posvetiti kršćanskim izvorima koje Dragišić koristi u svom dijalogu, navesti po mogućnosti većinu imena te pokazati koje od njih više spominje. Dakle, u radu se spominju i obrađuju, u kontekstu Dragišićeve rasprave o anđelima, uglavnom ovi kršćanski izvori: Albert, Ambrozije, Anselmo, Augustin, Beda, Boecije, Bonaventura, (Pseudo) Dionizije Areopagita, Duns Skot, Grgur Veliki i Grgur Nazijanski, Henrik iz Ganda, Ivan Damaščanski, Jeronim, Origen, Toma Akvinski. Navedeni se izvori mogu podijeliti na dvije skupine, na patrističke pisce i srednjovjekovne crkvene pisce. U radu se više pozornosti posvećuje skupini autora koji spadaju u patrističku literaturu.

DUBRAVKA IVŠIĆ

Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb

TRPIMIR IVŠIĆ

Institut Ruđer Bošković, Zagreb

Hrvatski nazivi kemijskih elemenata kod Franje Račkoga

Tijekom 19. st. ubrzano se razvijaju prirodne znanosti, pa tako i kemija. S razvojem znanosti pojavljuje se i potreba za imenovanjem novootkrivenih izvanjezičnih fenomena te razvojem znanstvene terminologije. Osmišljavanje znanstvene terminologije u procesu standardizacije jezika pripada nadgradnji jezične osnove. Utemeljiteljem hrvatskog znanstvenog, pa tako i kemijskog, nazivlja smatra se Bogoslav Šulek (1816. – 1895.). Na tu zamisao potaknuo ga je Franjo Rački (1828. – 1894.), povjesničar, jezikoslovac, političar i prvi

predsjednik JAZU. Jedan od prvih radova Franje Račkoga je *Pokus narodno-lučbenog nazivlja* iz 1853. u kojem govori o važnosti terminologije za znanost, raspravlja o tome treba li kemiji u potpunosti narodno nazivlje i treba li strane nazive prilagođavati hrvatskom ili preuzimati u izvornom obliku te predlaže sustav hrvatskih naziva kemijskih elemenata.

U ovome radu analiziraju se nazivi kemijskih elemenata Franje Račkoga iz etimološke perspektive (na koji način su nazivi tvoreni, iz kojih jezika su preuzeti ili prilagođeni) te, gdje je moguće, iz kemijske perspektive (odgovara li naziv svojstvima elementa). Račkijev sustav naziva kemijskih elemenata uspoređuje se sa Šulekovim (iz 1874.) te sa suvremenim hrvatskim nazivima kemijskih elemenata.

ALOJZ JEMBRIH

Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu

Franjo Marković i njegov studij filozofije u Beču

U dosadašnjim biografskim podacima o Franji Markoviću u hrvatskim leksikonima i enciklopedijama (i prijašnjim), naići ćemo na ponavljajuću sintagmu da je u Beču Franjo Marković »doktorirao radom o esteticici«. To pak znači da je takav doktorski rad napisao i da je on dostupan u Knjižnici bečkoga sveučilišta?

Referat će pokazati slijed Markovićeva studija na Bečkom sveučilištu, poglavito filozofije i drugih predmeta. Jer za filozofijski portret Franje Markovića, također, važi ono što je W. Goethe istaknuo za pjesnika: »*Wer den Dichter will verstehen, muss in Dichters Land gehen*«. Za Markovića bi to isto vrijedilo; *tko želi njegov filozofijski i književni opus razumjeti, mora se u njegov studijski itinerarium unijeti*. Dakle, referat će pokazati na temelju arhivski izvora Markovićev studij filozofije i filozofijski profil njegovih profesora.

DENIS KARANUŠIĆ

Gimnazija Antuna Vrančića Šibenik

Stayev opis Descartesove teorije kretanja

U drugoj knjizi epa *Philosophiae versibus traditae libri sex*, Stay donosi opis Descartesove teorije kretanja. Kontekst opisa je Stayeva konstatacija da je u prirodi kretanje koje možemo vlastitim promatranjem uočiti. Bez kretanja

priroda bi stajala neslavna. Bog je u materiju utisnuo kretanje i čuva mjeru kretanja u stvarima. Nakon što je dao okvir za daljnju razradu, Stay objašnjava i primjerima potkrepljuje 3 zakona prirode. U prvom zakonu je nužno da tjelesna priroda ostaje u onom stanju u kojem se nalazi i po sebi ne mijenja stanje osim ako nije nadvladana izvanjskim uzrocima. Ono što je nepokretno ostat će takvo i nikada neće iznenadno samo od sebe započeti kretanje. Drugi zakon prirode tiče se pravocrnog gibanja tijela koje samo po sebi neće skrenuti. Nužno je potreban udar sa strane da se promijeni smjer kretanja. Tijelo se opire kružnom gibanju i izbačeno ne nastavlja kružno gibanje, već pravocrtno. Treći zakon govori o prijenosu kretanja jednog tijela na drugo. Teže tijelo u koliziji s lakšim preda onoliko kretanja koliko od sebe izgubi. Ali, kaže Stay, uvijek je sačuvan broj kretanja, premda se zbog težine i utjecaja samog etera to i ne vidi. Stay slijedi Descartesov mehanički okvir kretanja u prirodi i zaključuje da ovim zakonom tijela nisu slobodna u kretanju.

IVICA MARTINOVIĆ

Dubrovnik

Amor naturalis u dubrovačkom tumačenju Jurja Dragišića

Otkako je Petar Lombardski u trećoj distinkciji druge knjige svojih *Sentencija* ustvrdio da su anđeli od svog nastanka »imali naravnu ljubav« (*quod naturalem dilectionem habebant*) kojom su ljubili Boga i sebe, 'naravna ljubav' (lat. *dilectio naturalis*, *amor naturalis*) postala je standardnom temom angelologije, a svoju najsustavniju i najutjecajniju obradu doživjela je u šezdesetom pitanju prvoga dijela Akvinčeva veledjela *Summa theologiae*.

Kao što je Toma Akvinski unutar angelologije obradio prvo temu slobodne volje, a potom temu ljubavi, tako je postupio i Dragišić u trećoj knjizi svoga djela *De natura angelica* (1499), gdje je temu o naravnoj ljubavi obradio u obliku razgovora s desetericom dubrovačkih plemića svojih učenika: Kalićem, Prodanellijem, Lukarevićem, Getaldićem, Restićem, Palmotićem, Đurđevićem, Menčetićem, Gundulićem i Sorkočevićem. Najduže razgovorne dionice dodijelio je Kaliću na početku i Đurđeviću pri kraju toga razgovora, a Menčetića je oslovio kao najoštrumnijeg sudionika rasprave: *acutissime disputator* (f. g2rb).

U trima posljednjim poglavljima treće knjige svoje angelologije odgovorio je Dragišić na tri pitanja koja svoje nadahnuće crpe iz pet Akvinčevih pitanja, ali se od njih ponešto i razlikuju: 1. Što je naravna ljubav? 2. Ljube li

anđeli takvom ljubavi same sebe? 3. Ljube li anđeli naravnom ljubavi Boga više nego same sebe?

U obliku razgovora s mladim Kalićem učeni je franjevac uveo naravnu ljubav s pomoću postulata: »svaku narav prati naravna ljubav« (f. g1ra). A da u anđelā postoji naravna ljubav, izveo je ovako: »I premda može postojati um bez osjeta i obratno, ipak, gdje god je um ili osjet, ondje je narav, dakle i naravna ljubav. Budući da i u anđelā postoji narav, postojat će i ljubav koja slijedi narav.« (f. g1ra)

Potom je Dragišić utvrdio odnos ljubavi prema spoznaji:

»Ljubav slijedi spoznaju; ništa nije ljubljeno ako nije spoznato. Dakle, naravna ljubav slijedi naravnu spoznaju.« (f. g1ra)

S dodatkom o dvama subjektima ljubavi:

»Ništa dakle nije ljubljeno ako nije spoznato bilo od onoga koji ljubi bilo od onoga koji ljubav usađuje i preko same je stvari upravlja prema svrsi.« (f. g1ra)

Ta dva odnosa, odnos ljubavi spram naravi i spram spoznaje, Dragišić je dakle razmatrao iz perspektive ontičkoga, a ne etičkoga reda.

S takvom teorijskom pripremom Dragišić je prionuo razložiti ljubav prema samom sebi, prema drugome stvorenju i prema Bogu, počevši od sebeljublja:

»Ljubav prema drugom mjeri se ljubavlju prema samom sebi, prema devetoj knjizi [Aristotelove *Nikomahove*] *Etike*. I ta ljubav ne može biti razorena osim kad je razorena narav.« (f. g1va)

U promišljanju o izvoru i mjerilu ljubavi učeni se franjevac radije oslonio na Aristotelovu *Nikomahovu etiku* nego na radikalnu novost ljubavi u evanđeoskom navještanju.

Slijedeći peto Tomino pitanje »Da li anđeo naravnom ljubavi ljubi Boga više nego sebe sama?«, i mladi se Palmotić u Dragišićevu razgovoru zapitao: »Ljube li anđeli Boga takvom [tj. naravnom] ljubavi više nego same sebe i sve ostalo?« (f. g1va), a učitelj je na to metodički razjasnio kako najprije treba ustanoviti »je li nešto po naravi ljubi što god drugačije od sebe više nego sebe«, a ako takvo što postoji, je li to suglasno sa zdravim razumom (f. g1vb). Na temelju dvaju neuspjelih primjera oblikovao je Dragišić načelo: »Cjelokupnost više voli vlastito dobro nego dobro jednoga [svog] dijela.« (f. g1vb) Pozivajući svoje slušače: »Prihvatite razloge!«, prvo je ponudio obrazloženje da se junak može, dapače i mora izložiti smrtnoj pogibelji »za spas države, kako se sviđa Filozofu u devetoj knjizi *Etike*« (f. g1vb).

Uporište iz devete knjige Aristotelove *Nikomahove etike*: umrijeti *pro patria et amicis*, na koje je uputio i Toma Akvinski, poslužilo je profesoru Dragišiću da u razmatranje o naravnoj ljubavi uklopi razloge »za spas države«

(*pro salute Rei publicae, pro salute civitatis*), »za dobro države« (*pro bono civitatis*), »za očuvanje domovine« (*pro conservatione patriae*) (ff. g1vb–g2ra). Pred članovima Velikoga vijeća izrekao je Dragišić ovu političku maksimu:

»Ako junački građanin bira smrt za dobro države, on to ne čini očekujući nagradu i besmrtnost, nego jer razum nalaže da privatno dobro treba podrediti javnom dobru.« (f. g2ra)

Ta se maksima doima kao parafraza ili tumačenje natpisa *Obliti privatorum publica curate* (*Zaboravivši privatne, bavite se javnim poslovima!*) na nad vratniku ulaza u dvoranu Velikoga vijeća u Kneževu dvoru te joj je u dubrovačkoj sredini prijam bio zajamčen.

Pod snažnim utjecajem Tome Akvinskoga i s jasno naznačenim osloncima na devetu knjigu Aristotelove *Nikomahove etike* Dragišić je u trećoj knjizi svoje tiskane angelologije izložio nauk o naravnoj ljubavi. Pritom je zauzeo stavove prema sentencijama Tome Akvinskoga i Ivana Duns Škota, a iz filozofsko-teološkoga nasljeđa probrao one pristupe koji su mogli učiniti prijemčivijima njegova promišljanja iz filozofije ljubavi i filozofije politike.

ŽELJKA METESI DERONJIĆ

Institut za filozofiju, Zagreb

Frane Petrić o svetom pjesništvu

U radu se apostrofiraju ključne točke Petrićeve *Dekade o svetom pjesništvu* (*La decia sacra*, 1588). Spomenuta dekada pretposljednja je, ujedno i najslabije istražena dekada njegove *Poetike* (*Della poetica*, 1586–1588). Kronološki red *Dekade o svetom pjesništvu* ni na koji način ne implicira njezino manje značenje u odnosu na prethodne pjesničke dekade. Iako Petrić u njoj doista potvrđuje već neke ranije izložene teze, tematski raspon *Dekade o svetom pjesništvu* pokazuje da je od ključnog značenja za razumijevanje ne samo njegove poetike, već i kasnije misli koju će razraditi 1591. godine u *Novoj sveopćoj filozofiji*.

SNJEŽANA PAUŠEK-BAŽDAR
Antropološki centar HAZU, Zagreb

Alkemijski pokusi Barbare Celjske iz pera Basiliusa Valentinusa

Kraljica i carica Barbara Celjska (1381–1451) bila je kći hrvatskog bana Hermana II. Celjskog, a od 1408. druga supruga hrvatsko-ugarskog kralja Žigmunda (Sigismund). O njoj postoje brojne legende, pa je do danas ostala zapamćena kao *Crna kraljica*. No, sasvim je sigurno da se bavila alkemijom i izvodila alkemijske pokuse. Premda je imala više posjeda u sjeverozapadnoj Hrvatskoj, ona je alkemijske pokuse izvodila u podrumu svog dvorca iznad Samobora. Barbarina pisana svjedočanstva nisu sačuvana, ali je njene pokuse detaljno opisao češki alkemičar Johann von Laaz. Von Laaz je putovao po Europi i posjećivao poznate alkemičare u cilju upoznavanja tajni njihovih umijeća. Tako je posjetio dvorac i laboratorij u podrumu dvorca kraljice Barbare u Samoboru te je opisao pokuse koje je ona pred njim izvodila. Opis tih pokusa donio je njemački alkemičar, benediktinac Basilius Valentinus (1394–1450) u svom djelu *Chymische Schriften (Kemijski spisi)*. Otkrićem tiska tiskane su rukopisne alkemijske knjige, a Basiliusovi *Kemijski spisi* doživjeli su sedam izdanja.

U nekim izdanjima tog djela uvodni tekstovi se razlikuju po sadržaju. U Uvodu hamburškog izdanja (peto izdanje) izdavača Richtera iz 1740. godine nalazi se von Laazov opis alkemijskih pokusa Barbare Celjske. Polazna tvar u svim njezinim pokusima bio je bakar. Postupcima transmutacije bakra s praškom od žive i arsena navodno je priređivala srebro. Zlato je priređivala tako što je *Crocus martis (Šafran željeza)*, odnosno žuti željezov oksid pomoću alkemijskog praha spajala s crvenim bakrovim oksidom i taj spoj više puta pročišćavala.

U povijesti alkemije razlikujemo prave i lažne alkemičare. Prave alkemičare je trajno vodio znanstveni razlog, a lažne prijevare i pohlepa za bogatstvom. S obzirom na legende o Barbari Celjskoj, između ostalog i na legendu o njezinom čarobnjaštvu, možemo ih osporiti u svezi s alkemijom. Po svemu izloženome Barbara bila prava alkemičarka. Dobro je poznavala kemijske elemente i spojeve, pa se može zaključiti da ju je vodio učeni razlog. No, moguće je da je pripravljeno srebro i zlato koristila i u nečasne svrhe, što još uvijek ne možemo znati. No, bez obzira na to može se reći da povijest alkemije u sjeverozapadnoj Hrvatskoj možemo pratiti od kraljice Barbare Celjske.

IVAN RELJIĆ

Zagreb

Oživljavanje znanstvene baštine korištenjem novih tehnologija – primjer vjetrenjače Fausta Vrančića

Izlaganje će govoriti o virtualnoj i fizičkoj rekonstrukciji višestoljetne zamisli, u ovom slučaju »Mlina s pokretnim krovom« (*Molae Cum Tecto Mobili*) Fausta Vrančića iz njegovog kapitalnog djela *Machinae Novae*.

Opisan će biti projekt od njegovog idejnog koncepta do konačne primjene. Početna zamisao je bila na praktičnom primjeru analizirati može li se i na koji način rekonstruirati mehanički predmet koji je izvorno zapisan u obliku jedne skice. Prva faza projekta je izvesti virtualnu rekonstrukciju stroja pomoću programa za 3D modeliranje. Potrebno je napraviti ne samo 3D model prezentacijske razine, već funkcionalan virtualni stroj. Kako bi se skratilo konačno vrijeme izrade, svi elementi stroja trebaju biti izmodelirani imajući na umu da će biti 3D printani. Nakon što je izrađena virtualna replika i potvrđena njena funkcionalnost računalnim simulacijama, kreće se na izradu fizičke makete. S obzirom na fizička ograničenja 3D printera, maketa se printa u dijelovima koje je potrebno sastaviti. Jednom kad je maketa sastavljena, potrebno je potvrditi njenu funkcionalnost i u fizičkom obliku. Kad je sve gotovo, maketa se ručno boja.

Kroz cijeli projekt potvrđuju se najvažnije prednosti korištenja 3D printera za ovakve primjene. To su preciznost, ponovljivost i skalabilnost. Preciznost znači da će fizička verzija predmeta odgovarati virtualnoj, ponovljivost da će sve printane i buduće makete biti iste jedna drugoj, a skalabilnost da se veličina fizičke makete može proizvoljno odabrati.

LJERKA SCHIFFLER

Zagreb

Iz tradicije hrvatske filozofijsko-estetičke misli: Miho Monaldi

Iz cjelokupna do danas sačuvana, opsegom nevelika, ali tematsko i idejno bogatog opusa Mihe Monaldija, jednog od istaknutih predstavnika »zlatnog

vijeka« dubrovačke književne i kulturne povijesti i jednog od prvaka hrvatske kasne renesansne filozofske misli, pokazuju se istinitim tvrdnje kako njegovih suvremenika tako i novijih autora o ovoj istaknutoj ličnosti svestranog obrazovanja (filozofija, retorika, glazba, aritmetika, geometrija), velika znanja, pjesnika i znanstvenika, urešena mnogim vrsnoćama duha.

Monaldijevo djelo *Irene, overo della bellezza* refleksi je stoljeća poetika, rasprava i dijaloga o ljepoti i ljubavi koji nastaju krajem 16. stoljeća pa sve do njegova kraja i pojave manirizma i baroka, a traju i u literaturi kasnijeg doba.

NENAD VERTOVŠEK

Sveučilište u Zadru

Odjel za kroatistiku i slavistiku

Integritet i sloboda ljudskog bića kod Vuk-Pavlovića i refleksije na prirodnog čovjeka J. J. Rousseaua

U bogatom i poticajnom opusu Pavla Vuk-Pavlovića kao jednog od najistaknutijih predstavnika hrvatske filozofije koji su tradicionalnim filozofskim postavkama uspješno dodavali promišljanja o promjenama i novim potrebama 20. stoljeća, zabilježene su mnoge filozofske analize i razrade čuvenih europskih filozofa. Nešto manje pozornosti usmjereno je prema refleksijama Pavla Vuk-Pavlovića u odnosu na J. J. Rousseaua, odnosno pitanja budućnosti vezano uz promišljanje ljudske prirode, te razlikama i sličnostima u odnosu na budućnost Prirode i životinja. Polazišta oba mislioca u razmišljanjima o slobodi i cjelovitosti bića bila su vezana uz propitivanje onog što čovjek stvarno jest, ali i po onom što može biti, što može ostvariti brigom i trudom oko prenošenja spoznaje i iskustava, vrlina i vrednota dolazećim generacijama.

Ono zbog čega je Rousseau bio važan za Vuk-Pavlovića u značajnom je dijelu upravo i ono zbog čega je Vuk-Pavlović značajan za suvremeno preispitivanje nekih najosnovnijih pojmova i fenomena poput slobode, odgoja, vrijednosti i ispravnog djelovanja u zajednici. Područja umovanja obojice su totalitet čovjeka, humanost, jednakost, ali i odnos individualnog i kolektiviteta, pedagogije i filozofije kao ljudskog doživljaja i ljudske spoznaje. Ukratko, raskid s dogmama pitanje slobode smješta i u smisao odgoja i obrazovanja kao kreiranja vrlina ljudskog bića. Povratak prirodnom čovjeku je pitanje slobode i jednakosti, samostalnosti i samoodređenja čovjeka – to su i putokazi za individualnog čovjeka i društvenu zajednicu, i u konačnici, reafirmacija tradicionalnih uzora i novovjekovnih promišljanja i okolnosti.

ANA VRANEŠA

Ministarstvo kulture RH

PETRA KORAC

Prirodoslovno-matematički fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Biološki odsjek

BERNARDINA PETROVIĆ

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Odsjek za kroatistiku

MIRJANA PAVLICA

Prirodoslovno-matematički fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Biološki odsjek

Leksikološke i leksikografske aporije hrvatskoga vokabulara molekularne i stanične biologije

Hrvatsko je nazivlje u području molekularne i stanične biologije zamjetno površno i nedovoljno promišljeno opisano u hrvatskome terminološkom sustavu. Tomu osobito pridonose engleski nazivi kojima se teško pronalazi odgovarajuća hrvatska istovrijednica a da se ne naruši neutralnost terminoloških polazišta i terminografskih okvira (primjerice *denticle*, *defined medium*, *daughterless*, *dapper*, *crossing over*, *Western blot*). Nakon uvodnoga dijela izlaganja posvećena leksikološkim polazištima i terminološkim načelima u usustavljanju nazivlja u području molekularne i stanične biologije na hrvatskome jeziku razmotrit će se poteškoće i dvojbe u oblikovanju hrvatskih istovrijednica odabranih natukničkih leksema iz engleskoga kao polaznoga jezika s osobitim obzirom na prijevodne istovrijednice metaforičkih i višerječnih izraza.

Hrvatska filozofija i znanost: jučer, danas, sutra 2
Adresar izlagača

ERNA BANIĆ-PAJNIĆ
Institut za filozofiju
Ulica grada Vukovara 54
HR-10000 Zagreb
erna@ifzg.hr

PAVO BARIŠIĆ
Institut za filozofiju
Ulica grada Vukovara 54
HR-10000 Zagreb
pavo@ifzg.hr

BRUNO ĆURKO
mala.filozofija@gmail.com

HEDA FESTINI
Tizianova 35
HR-51000 Rijeka
heda.festini1@optinet.hr

VANJA FLEGAR
Zavod za povijest i filozofiju znanosti
HAZU
Odsjek za povijest prirodnih i matematičkih znanosti
Ante Kovačića 5
HR-10000 Zagreb
vanja@hazu.hr

MIHAELA GIRARDI-KARŠULIN
Institut za filozofiju
Ulica grada Vukovara 54
HR-10000 Zagreb
mihaela@ifzg.hr

NATALI HRBUD
Ilica 60
HR-10000 Zagreb
natali.hrbud@email.t-com.hr

DUBRAVKA IVŠIĆ
Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje
Republike Austrije 16
HR-10000 Zagreb
divsic@ihjj.hr

TRPIMIR IVŠIĆ
Institut Ruder Bošković, Zagreb
Bijenička cesta 54
HR-10000 Zagreb
tivsic@irb.hr

ALOJZ JEMBRIH
Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu
Borongajska cesta 83d
HR-10000 Zagreb
ajembrih@hrstud.hr

DENIS KARANUŠIĆ
Miroslava Krležje 20
HR-21000 Split
denis.karanusic@st.t-com.hr

PETRA KORAC
Prirodoslovno-matematički fakultet
Sveučilišta u Zagrebu
Biološki odsjek
Rooseveltovo trg 6
HR-10000 Zagreb
petra.korac@biol.pmf.hr

IVICA MARTINOVIĆ
Institut za filozofiju
Ulica grada Vukovara 54
HR-10000 Zagreb
martin@ifzg.hr
ivica@ifzg.hr

ŽELJKA METESI DERONJIĆ

Institut za filozofiju
Ulica grada Vukovara 54
HR-10000 Zagreb
zmetesi@ifzg.hr

SNJEŽANA PAUŠEK-BAŽDAR

Antropološki centar HAZU
Ante Kovačića 5
HR-10000 Zagreb
spbazdar@hazu.hr

MIRJANA PAVLICA

Prirodoslovno-matematički fakultet
Sveučilišta u Zagrebu
Biološki odsjek
Rooseveltov trg 6
HR-10000 Zagreb
mirjana.pavlica@biol.pmf.hr

BERNARDINA PETROVIĆ

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagreb
Odsjek za kroatistiku
Ivana Lučića 3
HR-10000 Zagreb
bernardina.petrovic@ffzg.hr

IVAN RELJIĆ

ireljic@gmail.com

LJERKA SCHIFFLER

Zelinska 7
HR-10000 Zagreb
ljerka@ifzg.hr

MATIJA MATO ŠKERBIĆ

Hrvatskih branitelja 5
HR-42000 Varaždin
matijaskerbic@gmail.com

NENAD VERTOVŠEK

Sveučilište u Zadru
Odsjek za kroatistiku i slavistiku
Obala kralja P. Krešimira IV 2
HR-23000 Zadar
nenad.vertovsek@gmail.com

ANA VRANEŠA

Ministarstvo kulture RH
Runjaninova 2
HR-10000 Zagreb
ana.vranesa@min-kulture.hr